

Ανακαλύπτοντας τα μονοπάτια και κίνητρα του Εθελοντισμού

Φαρμακοπούλου Ιγνατία

Μέλος ΑΛΛΗΛΟΝ

Επίκουρη Καθηγήτρια, Τμήμα Επιστημών της Εκπαίδευσης και Κοινωνικής Εργασίας, Πανεπιστήμιο Πατρών

Περίληψη

Το παρόν άρθρο αναλύει τους παράγοντες που επηρεάζουν την συμμετοχή των ατόμων στον άτυπο και επίσημο εθελοντισμό, όπως η ηλικιακή ομάδα που ανήκουν, το φύλο τους, η εθνικότητα και τα κίνητρα τους. Περιγράφεται η σχέση συχνότητας συμμετοχής των πολιτών σε εθελοντικές οργανώσεις σε σχέση με τον κύκλο ζωής τους, οι λόγοι της μεγάλης συμμετοχής γυναικών καθώς και η συσχέτιση ηλικιακής ομάδας και κινήτρων για εθελοντική δράση. Τεκμηριώνεται ότι τα κίνητρα των νέων και των ατόμων στη μέση ηλικία διαφέρουν σημαντικά από αυτά των ατόμων στην τρίτη ηλικία κι ότι τα άτομα που ανήκουν στις μειονότητες σπάνια συμμετέχουν στον εθελοντισμό

Ο εθελοντισμός αναγνωρίζεται ως σημαντική πηγή ικανοποίησης, κοινωνικότητας και αυτοεκτίμησης καθόλη τη διάρκεια της ζωής. Ερευνητικές μελέτες έχουν καταδείξει ότι η ηλικιακή ομάδα που ανήκουν οι εθελοντές είναι ένας ισχυρός δημογραφικός παράγοντας καθώς επηρεάζει τα κίνητρα του ατόμου για συμμετοχή. Η ηλικία αντιπροσωπεύει τον κύκλο ζωής και κατά συνέπεια του ρόλους που αναλαμβάνει το άτομο, αλλά και τις ευθύνες στα διάφορα στάδια της ζωής του, οι οποίοι με την σειρά τους διαμορφώνουν τις καθημερινές συμπεριφορές, συμπεριλαμβανομένων των αποφάσεων για συμμετοχή τους στον εθελοντισμό. Ένας ακόμη λόγος για τον οποίο το στάδιο ζωής που βρίσκεται το άτομο μπορεί να αποτε-

λεί κρίσιμο παράγοντα όσον αφορά την εθελοντική συμπεριφορά σχετίζεται με τις διαφορές στον τρόπο με τον οποίο ιεραρχούμε τον χρόνο και την ενέργειά μας σε περιόδους της ζωής μας, όπως το πώς και που επενδύουμε τον χρόνο μας (π.χ οι νεαροί ενήλικες που είναι γονείς μικρών παιδιών έχουν νέους οικογενειακούς ρόλους και χρειάζεται να αφιερώσουν πολύ χρόνο στην ανατροφή των παιδιών τους και έτσι ενίοτε αναγκάζονται να περιορίσουν ή να διακόψουν την εθελοντική δράση τους) και τι εκτιμούμε (Haski-Leventhal D et al, 2017; Carr, Fried & Rowe, 2015).

Η θεωρία της κοινωνικοσυναισθηματικής επιλεκτικότητας (socioemotional selectivity theory, SST) εξηγεί αυτές τις αλλαγές στις προτεραιότητες καθώς το άτομο μεγαλώνει και ωριμάζει, υποστηρίζοντας ότι καθώς ο χρονικός ορίζοντας μικραίνει, οι προτεραιότητές του ατόμου μετατοπίζονται και η συναισθηματικά ουσιαστική δέσμευση γίνεται πιο σημαντική από τις νέες μορφές δέσμευσης. Με άλλα λόγια, οι νεότεροι ενήλικες τείνουν να δίνουν μεγαλύτερη έμφαση σε θέματα που σχετίζονται με τη σταδιοδρομία και τους μελλοντικούς τους στόχους (π.χ. στόχοι προσανατολισμένοι στην επαγγελματική τους ανέλιξη), ενώ τα άτομα μέσης και τρίτης ηλικίας τείνουν να δίνουν μεγαλύτερη έμφαση σε δραστηριότητες που έχουν συναισθηματικό νόημα, είναι πιο επιλεκτικοί ως προς τις εθελοντικές οργανώσεις με τις οποίες ασχολούνται και συχνά το εθελοντικό έργο τους χαρακτηρίζεται ως άμεση συνεισφορά στην κοινωνία, στις κοινότητες ή/και στις μελλο-

ντικές γενιές (Almog-Bar et al, 2022). Μια πρόσφατη μελέτη (Yamashita et al, 2019) επιβεβαίωσε τα προαναφερόμενα ευρήματα και κατέδειξε ότι όντως υπάρχουν διαφορετικά κίνητρα σε κάθε στάδιο ζωής του ατόμου. Πιο συγκεκριμένα, σε όλες τις ηλικιακές ομάδες η κοινωνική προσφορά, η ευημερία και η επαγγελματική ανέλιξη αναγνωρίστηκαν ως κίνητρα για τον εθελοντισμό καθώς πλέον αρκετοί ηλικιωμένοι συνεχίζουν να εργάζονται και μετά την συνταξιοδότηση τους. Βέβαια, η προώθηση της καριέρας και η απόκτηση δεξιοτήτων συνεχίζει να αποτελεί κυρίως κίνητρο για συμμετοχή στον εθελοντισμό των νεαρών ατόμων. Οι ευκαιρίες κοινωνικής δικτύωσης ήταν ένας από τους παράγοντες κινήτρων στις ομάδες της νεαρής και της μέσης ηλικίας, ενώ δεν αποτελούσε κίνητρο για τους ηλικιωμένους εθελοντές. Η προαγωγή σωματικής και ψυχικής υγείας αναφέρθηκε επίσης ως κίνητρο για συμμετοχή σε εθελοντικό έργο από όλες τις ηλικιακές ομάδες, ιδιαίτερα δε στους ηλικιωμένους καθώς συμβάλλει στην μείωση αισθήματος μοναξιάς και στην μείωση εμφάνισης κατάθλιψης, αυτοάνοσων νοσημάτων όπως και άλλων προβλημάτων υγείας στους εθελοντές αλλά ακόμη και σε αύξηση του μέσου όρου ζωής. Μια ακόμη διαφορά αναφορικά με τις ηλικιακές ομάδες είναι ότι τα άτομα στη μέση και ιδίως στην τρίτη ηλικία συνεισφέρουν σε λιγότερες οργανώσεις από ό,τι οι νεότεροι, ωστόσο, όταν προσφέρουν εθελοντισμό, συνεισφέρουν περισσότερο χρόνο σε μια συγκεκριμένη εθελοντική οργάνωση σε σχέση με τα νεότερα άτομα. Επιπλέον, ο αλτρουισμός συνήθως αυξάνεται στην ώριμη ηλικία, γεγονός που συνάδει με την επιθυμία των συνταξιούχων να προσφέρουν στην κοινωνία. Καθώς οι άνθρωποι περνούν από το ένα στάδιο ζωής στο επόμενο, αναπτύσσουν νέα ενδιαφέροντα και ανάγκες και εκφράζουν ενδιαφέρον για συμμετοχή σε διαφορετικού είδους εθελοντικό έργο. Για παράδειγμα, τα νεαρά άτομα συχνά προτιμούν τον εθελοντισμό στον τομέα του αθλητισμού αλλά και την ψυχαγωγία, προτού μεταβούν στον οργανωμένο πολιτικό και κοινωνικό εθελοντισμό ως μεσήλικες και, τέλος, στον θρησκευτικό και ερασιτεχνικό εθελοντισμό όταν φτάσουν

στην τρίτη ηλικία (Gil-Lacruz I, Marcuelli C., & Saz-Gil M. I., 2019). Αναφορικά με τον εθελοντισμό στην εφηβική ηλικία η συμμετοχή των εφήβων σε δραστηριότητες εθελοντισμού έχει βρεθεί ότι μπορεί να αυξήσει τα ακαδημαϊκά και μετέπειτα επαγγελματικά τους επιτεύγματα, την κοινωνική και πολιτική ευαισθητοποίηση τους, να ενισχύσει τη δέσμευσή τους σε ηθικές αρχές, να αυξήσει την αυτοεκτίμησή τους και να καλλιεργήσει τις κοινωνικές δεξιότητες τους όπως βελτίωση στις επικοινωνιακές τους τεχνικές καθώς και των τεχνικών επίλυσης προβλημάτων αλλά και να τους εμψύχσει μια διαρκή διάθεση να υπηρετούν τις κοινότητές τους. Η συμμετοχή των νέων στον εθελοντισμό αυξάνει επίσης τα ποσοστά συνέχισης του εθελοντικού έργου στα μετέπειτα ηλικιακά στάδια. Όσον αφορά την συμμετοχή ατόμων από μειονοτικές ή/και ευάλωτες ομάδες όλων των ηλικιακών ομάδων, μια σειρά ερευνών έχει παρατηρήσει χαμηλό ποσοστό συμμετοχής τους σε εθελοντικές δράσεις και ότι συνήθως επιλέγουν την περιστασιακή και ερασιτεχνική εθελοντική προσφορά σε σχέση με την οργανωμένη και πολυετή συνεισφορά (Kragt & Holtrop, 2019; Findsen, 2016). Τέλος, διαφορές στις ηλικιακές ομάδες υπάρχουν και όσον αφορά στα ποσοστά συμμετοχής των εθελοντών. Για παράδειγμα, πρόσφατα στοιχεία από αρκετές αναπτυγμένες χώρες έδειξαν ότι το υψηλότερο ποσοστό συμμετοχής στον εθελοντισμό σημειώθηκε στις ηλικιακές ομάδες 15-24 ετών, καθώς ο εθελοντισμός καλλιεργεί τις κοινωνικές δεξιότητες και ενισχύει την ομαδικό πνεύμα των νέων αλλά τους διασφαλίζει και καλύτερες προοπτικές για εύρεση εργασίας. Δεύτερη ομάδα είναι αυτή των 35-54 ετών και τέλος έρχεται η ομάδα των 55 έως 75 ετών και άνω. Ωστόσο, οι μέσες ετήσιες ώρες εθελοντισμού ήταν πολύ υψηλότερες μεταξύ των μεγαλύτερων ηλικιακών ομάδων (65-75 και άνω) από ό,τι στις νεότερες ηλικιακές ομάδες (National Statistics Government of Uk, 2021; Statistics Canada, 2021; Stats NZ, 2017). Πλήθος ερευνών που έχουν διεξαχθεί στο παρελθόν αλλά και προσφάτως τεκμηριώνουν αξιοσημείωτη διαφορά ως προς το φύλο των συμμετεχόντων εθε-

λοντών, όπου σταθερά οι γυναίκες σε όλες τις ηλικιακές φάσεις υπερτερούν σε ποσοστό από τους άνδρες (Yamashita et al, 2019; Carr D.C. King, K. & Matz-Costa, C., 2015; Adler et al, 2007). Επιπλέον, οι γυναίκες προτιμούν να συμμετέχουν σε πολύ μεγαλύτερο ποσοστό σε κοινωνικές, φιλανθρωπικού και θρησκευτικού τύπου οργανώσεις, ενώ οι άνδρες επιλέγουν με μεγαλύτερη συχνότητα να συμμετέχουν εθελοντικά σε πολιτικές, εταιρικές ή 'ριψοκίνδυνες' οργανώσεις. Για παράδειγμα, στη χώρα μας η πλειοψηφία των εθελοντών σε Νοσοκομεία, Πλαίσια Παιδικής Προστασίας και φιλανθρωπικούς Συλλόγους είναι γυναίκες, ενώ οι άνδρες συχνά συμμετέχουν ως εθελοντές πυροσβέστες ή σε αθλητικές ή πολιτικές εθελοντικές οργανώσεις. Οι διαφορές μεταξύ των δύο φύλων στον εθελοντισμό έχουν συνήθως αναλυθεί ως κοινωνική κατασκευή και μπορούν να εξηγηθούν από την θεωρία του κοινωνικού ρόλου του Eagly, ο οποίος όρισε τον ρόλο του φύλου ως οι κοινές προσδοκίες για την κατάλληλη κοινωνικά προσδιορισμένη συμπεριφορά του φύλου. Οι άνδρες δηλαδή συχνά επικεντρώνονται σε ρόλους που δίνουν έμφαση στη δύναμη, την ικανότητα και την εξουσία, ενώ οι γυναίκες δίνουν μεγαλύτερη προσοχή σε ρόλους που αναδεικνύουν την ανθρώπινη αλληλεπίδραση και την κοινωνική και χαρακτηρίζονται από συμπεριφορές βοήθειας που σχετίζονται με την κοινότητα και τη φροντίδα. Τα πρότυπα αυτά συχνά μεταδίδονται από την οικογένεια και την κοινωνία (Gil-Lacruz Marcuelllo C., & Saz-Gil M. I., 2019; Kim & Morgul, 2017; Eagly, 1987).

Η γράφουσα ευελπιστεί ότι η ανάλυση των διαφορών στις ηλικιακές ομάδες, στο φύλο, στα κίνητρα, στις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των ατόμων που συμμετέχουν -ή που θα μπορούσαν να συμμετέχουν- στον εθελοντισμό, μπορεί να βοηθήσει τους ιθύνοντες των εθελοντικών οργανώσεων να σχεδιάσουν αποτελεσματικότερα προγράμματα και στρατηγικές προσέλκυσης και διατήρησης εθελοντών, προς όφελος τόσο των ίδιων των εθελοντών, των κοινοτήτων, αλλά και της κοινωνίας γενικότερα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Alder, G. Schwartz, J. & Kuskowski. M. 2007. An exploration study of older adults' participation in civic action. *Clinical Gerontology*. 31. pp. 65-75.
- Almog-Bar M. et al. 2022. Age is but a number? An exploration of age differences in episodic volunteering. *International journal of voluntary and nonprofit organizations*. Vo33. pp. 483-496.
- Carr, D.C., Fried, L.P., & Rowe, J.W. 2015. Productivity & engagement in an aging America: The role of volunteerism. *Daedalus*. 144(2). pp. 55-67.
- Carr, D.C. King, K. & Matz-Costa, C. 2015. Parent-teacher association, soup kitchen, church or the local civic club? Life stage indicators of volunteer domain. *The International Journal of Aging & Human Development*. 80. pp. 293-315.
- Eagly, A. H. 1987. Sex differences in social behavior: A social-role interpretation. Nueva Jersey: Erbaum.
- Findsen, B. 2016. Learning in later life: Benefits and challenges for volunteers and agencies. *Current Aging Science*. 9(3). pp. 203-209.
- Haski-Leventhal et al. 2017. Volunteering in three life stages. In *The Palgrave handbook of volunteering, civic participation, and nonprofit associations*. Palgrave Macmillan
- Gil-Lacruz I, Marcuelllo C., & Saz-Gil M. I. 2019. Gender differences in European volunteer rates. *Journal of Gender Studies*. 28:2. pp. 127-144.
- Kragt, D, & Holtrop, D. 2019. Volunteering research in Australia: A narrative review. *Australian Journal of Psychology*. pp. 1-19.
- Kim J., & Morgul, K. 2017. Long-term consequences of youth volunteering: Voluntary versus involuntary service. *Social Science Research*. Vo67. pp. 160-175.
- National Statistics Government of UK. 2021. Taking part 2019/20 Volunteering.
- Statistics Canada. 2021. Table 45-10-0039-01 Volunteer rate and average annual volunteer hours, by definition of volunteering and age group.
- Stats New Zealand. 2017. Volunteering and donations by New Zealanders in 2016.
- Yamashita T. et al. 2019. Underlying motivations of volunteering across life stages: A study of volunteers in nonprofit organizations in Nevada. *Journal of Applied Gerontology*. Vo38(2). pp. 207-231.